

Література

1. Дорошенко В. Українська національна бібліотека (бібліотека НТШ у Львові) / В. Дорошенко. – Львів, 1936. – 23 с.
2. Дашкевич Я. Михайло Грушевський – творець концепції української національної науки / Я. Дашкевич // Наукове Товариство ім. Шевченка і українське національне відродження. – Львів, 1992. – С. 65–68.
3. Романів О. 130 років НТШ: спроба оцінок і підведення підсумків [Електронний ресурс] / О. Романів. – Режим доступу: http://www.intellect.org.ua/index.php?langu&material_id=36084&theme_id=7620.

Підгородецька І. Ю. канд. філол. наук, доцент

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

**ПЕРЕКЛАДИ ТВОРІВ ШЕВЧЕНКА В МІЖКУЛЬТУРНОМУ
ПРОСТОРИ**

Українська література як вид духовної культури є яскравим виявом національного духу. Серед славетних її творців – Тарас Григорович Шевченко, творчість якого відома далеко поза межами нашої країни. Поетична спадщина Кобзаря перекладена багатьма мовами світу – російською, білоруською, болгарською, словацькою, чеською та ін. Щоб донести до іншомовного читача не тільки зміст твору та його ідейне спрямування, а й національний колорит, культурну своєрідність оригіналу, перекладачеві треба глибоко знати культуру, до якої належить вихідний твір. Він повинен мати достатні знання з філології, етнографії, культурології, релігієзнавства, філософії, історії, етики, естетики, географії, ботаніки тощо.

Будь-який художній текст – це відображений засобами національної мови крізь призму індивідуально-авторського сприйняття фрагмент картини світу певної етноспільноти. Оскільки перекладений твір дає змогу іноземному читачеві заглибитися в іншу культурну реальність, його можна розглядати як засіб міжкультурної комунікації. У художньому тексті – феномені національної культури – вербалізуються культурно значущі концепти, закорінені в колективній свідомості певної етноспільноти, специфічні особливості ментального простору, духовно-ціннісних орієнтирів [1, с.19].

Не викликає сумнівів той факт, що у творчості Тараса Шевченка з особливою виразністю і глибиною розкривається етноментальне, естетично-духовне, психоемоційне єство носіїв української лінгвокультури. Останнім часом науковці все більше уваги приділяють питанням відображення в перекладах національно-культурної своєрідності Шевченкової поезії в аспекті міжкультурної і міжмовної взаємодії. Об'єктом нашої розвідки є лексичні одиниці з національно-культурним значеннєвим компонентом, вибрані з поетичних творів Тараса Шевченка, та їх вербальні еквіваленти в перекладах слов'янськими мовами.

Правильність і точність відтворення засобами іншої мови національно-культурного колориту першотвору залежить від уміння й таланту перекладача знайти відповідні художні засоби, які б відобразили зміст національно маркованих лексичних одиниць у всій повноті їх асоціативних зв'язків і символічного наповнення. Так, наприклад, народнопоетичний символ *тополя* має вербальні еквіваленти в усіх східнослов'янських мовах, як і назви інших дерев – *явір, верба, калина*. Однак українське слово *тополя* і білоруське *таполя* належать до жіночого роду, а в російській мові слово *тополь* чоловічого роду, що суттєво ускладнює передавання метафоричних смислів у перекладах російською мовою. В українській етносвідомості *тополя* – це і символ гіркої дівочої долі, самотньої жінки, сформований фольклорною традицією; це й «етнопросторова константа» (*верба, калина, тополя, Україна*), «певний конвенційний символ, закладений ще на дотекстовому рівні», ядро формування національно-словесних образів української поезії [2, с. 5].

У тексті балади «Тополя» загальнолюдські уявлення про перетворення людини на дерево конкретизовані за допомогою національно-специфічних мовних одиниць: дівчина – *тополя, калина*; козак – *дуб, явір*. Родовий показник слова *тополя* відіграє в Шевченковій баладі суттєву роль і з предметно-логічного погляду (лексема *тополя* тематично пов'язується з низкою інших слів жіночого роду – *дівчина, жінка, билина, доля*), і з емоційно-образного. Категорія роду в статусі реляційної мовної одиниці, набуваючи в тексті культурної маркованості, опосередковує зв'язок значення конкретного слова із системою національно-культурних асоціацій, характерною для певної лінгвокультури [1, с.21]: *По діброві вітер виє, // гуляє по полю, // Край дороги гне тополю // До самого долу ... // Стан високий, лист широкий - // Нащо зеленіє?//*

Кругом ні билини ! // Одна, одна, як сирота // На чужині гине!... // Хто ж викохав тонку, гнучку // В степу погибати? // Рости, рости, тополенько, // Все вгору та вгору! // Рости тонка та висока // До самої хмари... // Таку пісню чорнобрива // В степу заспівала. // Зілля дива наробило – // Тополею стала... [3].

У перекладах навіть на близькоспоріднені мови спостерігаємо відхилення на лексичному і граматичному рівнях, зумовлені лінгвістичними особливостями кожної з цільових мов щодо першомови твору (української), а також своєрідністю образно-асоціативних, конотативних та стилістичних значень лексичних одиниць із національно-культурним значеннєвим компонентом, що призводить до часткової втрати специфічної лінгвокультурної інформації: *По дубраве ветер воет, // Гуляє по полю, // У дороги гнет тополь. // До самого пола... // Посмотрите – сердце ноет: // Кругом ни былинки! // Одна, одна, как сирота. // На чужбине погибает. // Кто вырастил тонкую, гибкую // В степи погибать? // Расты, расты, тополенько, // Все выше и выше... // Такую песню чернобровая // В степи запела. // Зелье чудеса наделало – // Тополем стала [4].*

Аналіз культурно маркованих лексичних одиниць із Шевченкової балади «Тополя» доводить їх значущість у відтворенні етнокультурної української свідомості, національного колориту твору, поетичної картини світу. Такі слова-символи є своєрідним ключем для пізнання іншомовною читацькою аудиторією глибин української духовної культури.

Література

1. Зайченко Н. Особливості відтворення національно-культурного колориту поетичної мови Тараса Шевченка в перекладах на близькоспоріднені мови / Н. Зайченко, О. Паламарчук, М. Шевченко // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Вип.12. – 2014. – С.19-23.

2. Шевченко М. В. Семантичний та текстотворчий потенціал лінгвокультурем в українському поетичному мовленні : автореф. ... канд. філол. наук. / Шевченко М. В. – К., 2002. – 16 с.

3. Шевченко Т. Кобзар / Тарас Шевченко. – Київ: Рад. шк., 1986. – 607 с.

4. Шевченко Т. Кобзарь / Тарас Шевченко ; под ред. А. Дейча, М.Рыльского, Н. Ушакова. – Москва, 1954.